

**Доброволно връщане в Украйна на деца бежанци, лишени от родителски грижи,
включително непридружени деца и деца, евакуирани от места за институционална грижа в
Украйна**

юли 2023 г.

1. Обхват

В настоящия документ се излага позицията на ВКБООН във връзка с доброволното връщане в Украйна на деца бежанци¹, лишени от родителски грижи, включително непридружени деца и деца, евакуирани от институции за деца в Украйна. В него се определят мерките за закрила, които трябва да се спазват при оказване на помощ на деца бежанци, които желаят доброволно да се завърнат в Украйна. Позицията се основава на признаване, че основната отговорност, за защитата на правата на децата бежанци, които се намират на нейна територия, е на страната, предоставила убежище.² В контекста на ситуацията в Украйна украинските власти могат да играят важна роля при предоставянето на информация за ситуацията и наличните услуги в района на връщане, както и за мерките за грижи за всяко дете, като част от по-широката оценка от компетентните органи в страната на убежище.

2. Насоки против връщането

В позицията си относно връщането в Украйна³ ВКБООН призовава държавите да преустановят принудителното връщане на граждани и бивши лица обичайно пребиваващи в Украйна, тъй като ситуацията в страната е нестабилна и може да остане несигурна за известно време. Следователно държавите не трябва да връщат принудително деца бежанци, лишени от родителски грижи, в Украйна.

3. Доброволно репатриране на деца бежанци

Връщането като трайно решение в извънредния контекст на продължаващ международен конфликт, повишава риска от потенциална вреда за детето и поражда необходимостта от процедури за защита на най-добрите интереси на детето, като предпазна мярка за децата в риск, включително децата, лишени от родителски грижи⁴. Доброволно връщане на деца бежанци, лишени от родителски грижи, може да се осъществи само когато:

- 1) детето бежанец и неговият(те) родител(и) или, когато е приложимо, неговият(те) законен(и) настойник(ци) или лица, отговорни по силата на обичая, доброволно търсят връщане; и
- 2) връщането на детето може да се осъществи в условия на безопасност и достойнство, като се вземат предвид специфичните нужди на детето; и

¹ Това включва деца, които официално са признати за бежанци или за лица, ползващи се от временна закрила, или други форми на международна закрила, както и други деца, които са граждани или бивши лица обичайно пребиваващи в Украйна, които се намират извън страната.

² Конвенция за правата на детето, 20 ноември 1989 г., 1577 UNTS 3, www.refworld.org/docid/3ae6b38f0.html, член 22 (на англ. ез.). Конвенция за компетентността, приложимото право, признаването, изпълнението и сътрудничеството във връзка с родителската отговорност и мерките за закрила на децата, 19 октомври 1996 г., (Хагска конвенция от 1996 г.), www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=70, чл. 6 (на англ.ез.).

³ Позиция на ВКБООН относно връщането в Украйна, март 2022 г., www.refworld.org/docid/621de9894.html (на англ. ез.).

⁴ Вж. Върховния комисариат на ООН за бежанците (ВКБООН), 2021 ВКБООН Насоки за установяване на процедури за висш интерес: Оценяване и определяне на най-добрите интереси на детето, май 2021 г., достъпно на адрес: <https://www.refworld.org/docid/5c18d7254.html> [посетен на 6 юли 2023 г.], стр. 158 (на англ. ез.).

- 3) компетентните органи в страната на убежище са преценили, че връщането е в най-добрия интерес на детето⁵, като са взели предвид правата и желанията на детето, както и тези на неговите родители и настойници/попечители, когато е приложимо; ситуацията със сигурността в предложената област на връщане; всички специализирани нужди на детето; и услугите/подкрепата, които са на разположение на детето в областта на връщане.

4. Най-добър интерес на детето

Всяко решение относно дете, лишено от родителска грижа, трябва да се ръководи от принципа на най-добрия интерес, както е определено в член 3.1 от Конвенцията за правата на детето (КПД)⁶, и както е доразвито от Комитета по правата на детето в неговия Общ коментар № 14⁷, както и за децата с увреждания, в член 7 от Конвенцията за правата на хората с увреждания (КПХУ)⁸ и в Общ коментар № 6 на Комитета по правата на хората с увреждания⁹. Както е отбелязано от Комитета по правата на детето, най-добрият интерес на детето е тристранна концепция, а именно: материално право; основен, тълкувателен правен принцип; и процесуално правило.¹⁰ При прилагането на тази концепция следва да се обърне необходимото внимание на балансирането на различните елементи на най-добрия интерес на детето, а определянето на най-добрия интерес трябва да се извършва в съответствие с процесуалните гаранции, посочени в раздел V на Общ коментар № 14 на КПД. Както беше отбелязано по-рано, това решение следва да бъде взето от органите на държавата на убежище съгласно Хагската конвенция от 1996 г., която предвижда, че приемащата държава носи отговорност за безопасността на "децата бежанци и децата, които поради размирици, настъпили в тяхната страна, са разселени в международен план".¹¹

5. Балансиране на мненията на детето, родителите и законния настойник

При определянето на това дали връщането на дете в Украйна е доброволно и е във висш интерес на детето, може да има ситуации, в които възгледите, правата и желанията на детето, неговите родители и/или законния му настойник се разминават. Например законният настойник на детето може да желае детето да се върне в Украйна (и може да възнамерява сам/а да се върне в Украйна), докато детето може да желае да остане в страната на убежище. В такива ситуации детето следва да има право на подходящо правно представителство, за да може да се направи официална оценка на неговите интереси, за да се гарантира, че неговите възгледи, права и желания са представени по време на всички административни или съдебни процедури като част от процесуалните гаранции, посочени по-горе.¹²

⁵ Вж. Комитет на ООН по правата на детето (КПД), Общ коментар № 6 (2005 г.): Третиране на непридружени и разделени деца извън страната им на произход, 1 септември 2005 г., CRC/GC/2005/6, www.refworld.org/docid/42dd174b4.html, раздел VII, буква в).

⁶ Конвенция за правата на детето, бележка 2 по-горе, член 3.1.

⁷ КПД, Общ коментар № 14 (2013 г.) относно правото на детето висшите му интереси да бъдат взети предвид като първостепенно съображение (чл. 3, ал. 1), 29 май 2013 г., CRC/C/GC/14, www.refworld.org/docid/51a84b5e4.html (на англ. ез.).

⁸ Конвенция за правата на хората с увреждания, 13 декември 2006 г. (КПХУ), www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities, член 7 (на англ. ез.).

⁹ Комитет на ООН за правата на хората с увреждания, Общ коментар № 6 относно равенството и недискриминацията www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no6-equality-and-non-discrimination, параграф 38 (на англ. ез.).

¹⁰ КПД, Общ коментар 14, параграф 6.

¹¹ Хагска конвенция от 1996 г., бележка 2 по-горе, член 6. Хагска конференция по международно частно право, Прилагане на Конвенцията за закрила на детето от 1996 г. по отношение на непридружени и разделени деца, 2023 г., <https://assets.hcch.net/docs/96a3875d-fb7c-44dc-99b0-844c39562851.pdf>, параграф 25 (на англ.ез.).

¹² Конвенция за правата на детето, бележка 2 по-горе, член 12; КПД, Общ коментар № 14

6. Събиране на семейството

Когато се обмисля връщането на деца бежанци, лишени от родителска грижа, включително евакуирани от институции, правото на семеен живот и принципът на единство на семейството следва да бъдат приоритетни, така че децата да могат да се съберат с родител, брат или сестра или друг близък член на семейството¹³, освен ако това не е в интерес на детето, както е посочено в Насоките на ООН за алтернативни грижи за деца¹⁴.

7. Алтернативни грижи

Когато събирането с членове на семейството не е възможно или не е в най-добрия интерес на детето, децата следва да бъдат настанявани в алтернативна грижа в семейна среда, когато това е възможно.

По отношение на връщането на деца, лишени от родителски грижи, евакуирани от институции за грижи, се счита, че мерките за институционална грижа не са в най-добрия интерес на детето и следователно следва да се използват само в краен случай и за възможно най-кратък срок. Тези мерки ще се прилагат и за децата с увреждания в съответствие с член 23 от КПХУ на ООН относно зачитането на дома и семейството.¹⁵ Предпочитанието към семейните грижи и планът за реформиране на системата за грижи са отразени в Националния план на правителството за възстановяване на Украйна.¹⁶

8. Ролята на украинските власти за вземане на информирани решения относно доброволното връщане

За да могат да вземат информирани решения, органите в страната на убежище може да се нуждаят от подкрепа и информация, за да могат да оценят цялостно най-добрите интереси на детето, когато обмислят събирането и/или връщането на дете бежанец, лишено от родителски грижи, в Украйна. В този смисъл органите в държавата на убежище могат да поискат или да получат подкрепа за събирането на тази информация, включително от украинските органи за закрила на детето и настойничество, в съответствие със съответните закони за защита на личните данни.

В подкрепа на вземането на информирани решения, за да се гарантира, че връщането е доброволно, информирано и в най-добрия интерес на детето, украинските органи могат да окажат полезна помощ на органите в страните на убежище за укрепване на тези процеси, включително чрез:

- предоставяне на индивидуализирана информация за предишни услуги за грижи, решения за настойничество и възможности за предоставяне на грижи в Украйна;
- предоставяне на актуална информация за ситуацията в района на произход на детето;

¹³ Когато е възможно и в най-добрия интерес на детето, компетентните органи следва да улеснят събирането на семейството в страната на убежище или в трета страна.

¹⁴ Обща асамблея, Насоки за алтернативна грижа за деца, A/RES/64/142, 24 февруари 2010 г., www.refworld.org/docid/4c3acd162.html (на англ. ез.). Това е в съответствие и с членове 9 и 10 от Конвенцията за правата на детето, които предвиждат право на събиране на семейството за всички деца, включително за тези, които търсят международна закрила, както и с раздел VII, буква б) от Общ коментар № 6 на КПД.

¹⁵ Конвенция за правата на хората с увреждания, бележка 7 по-горе, член 23, параграф 1. 3.

¹⁶ <https://www.urn-international.com/urn2022-recovery-plan> (на англ. ез.)

- съдействие при контакт, проследяването на семейството или оценката на/с родителите, членовете на семейството или предишните законни настойници със съгласието на детето, и при условие че това е в най-добрия интерес на детето;
- оценка и предоставяне на информация за областите на връщане, за да се определи дали има наличие или вероятност от физически опасности и/или опасности, свързани с околната среда; и
- потвърждаване на наличието и достъпността на основни услуги в районите на завръщане (управление на индивидуални грижи, социални услуги, образование, здравеопазване, рехабилитационни услуги, събиране на семейства и т.н.), допълнено с информация, събрана от хуманитарни организации.

За децата, евакуирани от институции за грижи, за които не е налична незабавна грижа в семейна среда, украинските власти следва да направят оценка на институцията за грижи за деца, за да гарантират, че тя е безопасна и разполага с персонал и услуги, които да отговорят на нуждите на завръщащите се деца, като същевременно продължат да проучват възможностите за събиране на децата със семействата им или за настаняване на децата в грижа в семейна среда в съответствие с техните най-добри интереси. Ако има опасения относно безопасността и сигурността на заведението или местоположението, или относно способността на заведението за институционална грижа да посрещне нуждите на връщаните деца, връщането не трябва да се извършва. Тази информация следва да бъде споделена с компетентните органи в страната на убежище, за да се използва при вземането на решения за връщане.

9. Ролята на украинските власти в наблюдението и предоставянето на подкрепа на децата след доброволно завръщане

За да се намалят рисковете и да се подпомогне допълнително вземането на решения относно доброволното връщане, украинските власти следва да положат необходимите усилия, за да гарантират, че са налице подходящи системи за наблюдение на положението на децата, които се връщат. Това включва гарантиране, че в районите на завръщане има социални работници, които да разработват индивидуални планове за грижи за завръщащите се деца бежанци, лишени от родителски грижи, така че да се насърчи устойчивото завръщане и реинтеграция, както и настаняването в семейна грижа, когато това е възможно.

10. Подкрепа от ВКБООН

Върховният комисариат на ООН за бежанците (ВКБООН) е готов да съветва и подкрепя държавите относно събирането на семейства и прилагането на процедурни гаранции за вземане на решения за доброволно връщане/процедури, свързани с най-добрите интереси, в съответствие с горепосочените правни стандарти и *Насоките на ВКБООН* за процедурите, свързани с най-добрите интереси.¹⁷

¹⁷ Насоки на ВКБООН относно процедурата за защита на най-добрите интереси, 2021 г., www.refworld.org/pdfid/5c18d7254.pdf (на англ.ез.).